

Krajinski park Sečoveljske soline (KPSS)

Sožitje narave in človeka //Iztok Škornik

1: Rumenonogi galeb (*Larus michahellis*)
foto: Iztok Škornik

2: Lera
foto: Hjalmar Dahm

V krajinskem parku Sečoveljske soline si preteklost in sedanjost še vedno podajata roki. Pradavni način solinarstva, ki so se ga piranski solinarji pred stoletji naučili od svojih učiteljev, solinarjev z otoka Paga, je še danes nekaj posebnega, tudi v sredozemskem merilu. Tradicionalno ročno pobiranje soli na solnih poljih je posebnost kulturne dediščine sredozemske Slovenije, hkrati pa zagotavlja razmere za ohranjanje najpomembnejše naravne in kulturne dediščine Sečoveljskih solin.

Od leta 2001 so Sečoveljske soline zavarovane z Uredbo vlade Republike Slovenije kot krajinski park. Za obiskovalce je predel solin, ki mu pravijo Fontanigge, najprivlačnejši, saj jih lahko tam pričakajo za slovenski prostor enkratni prizori – veliko ptic, obsežni travniki slanuš in prek 100 opuščenih in porušenih solinskih hiš, ki dajejo Sečoveljskim solinam svojevrsten videz. Z državno uredbo pa se je način obiskovanja te izredno zanimive ornitološke lokalitete spremenil. Večji del I. varstvenega območja (Fontanigge) je za obiskovanje zaprt. Krajinski park Sečoveljske soline meri 6,5 km² in je sestavljen iz dveh delov. Severni del parka, kjer še poteka aktivna pridelava soli, se imenuje Lera. Od južnega dela parka, imenovanega Fontanigge, ga deli kanal Grande – Drnica. Sečoveljske soline so skupaj z bližnjimi Strunjanskimi solinami najsevernejše ležeče in še delujoče soline v Sredozemlju. So ene redkih solin, kjer sol še vedno pridelujejo po več stoletij starih postopkih.

Lera

Na Leri sol pridelujejo v skladu s srednjeveško tradicijo. Postopek pridelave soli so nekoliko posodobili Avstrijci leta 1904. Pobiranje soli poteka na petoli, plasti biosedimenta, ki preprečuje prehajanje morskega blata v sol in vgrajevanje neželenih ionov v kristale soli. Petola je posebnost v postopku pridelave soli, ki se je ohranila samo v Sečoveljskih in Strunjanskih solinah. Soline Lera so izjemna tehnična dediščina, hkrati pa sooblikujejo svojevrstno kulturno krajino.

Fontanigge

Na Fontaniggah so pridobivanje soli opustili v šestdesetih letih 20. stoletja, vendar se površine še vedno uporabljajo za pripravo koncentriranih slanin. Tradicijo pridelave soli na način, ki izhaja iz 14. stoletja, prikazuje Muzej solinarstva ob kanalu

Giassi in ob Cavani 131. Fontanigge z razvalinami solinskih hiš, sledni solnih polj, brežinami in kanali pričajo o nekdanji močno razvejeni solinarski dejavnosti na severovzhodni obali Jadranskega morja, obenem pa so del izjemne kulturne krajine na stiku morja in kopnega.

Prostor, ki ga je ustvarila reka

Sediment v podlagi Sečoveljskih solin je večidel naplavila reka Dragonja. Svojo široko strugo si je vrezala vzdolž stika flišnih plasti Šavrinskega gričevja, ki obdaja soline na severu, in krednega apnenca Savudrijskega polotoka na jugu. V spodnjem delu se menjavajo plasti peščene gline in zaglinjenega proda, v vrhnjem delu pa rečne naplavine in morsko blato. Zaznavne so posamične spremembe v sedimentu (školjke in polži) ter temne usedline organskih snovi (listje, stebila, korenine), kar daje slutiti, da je bilo ustje Dragonje občasno za krajše obdobje zamočvirjeno. Fosilni ostanki morskega blata kažejo, da se je v Sečoveljski dragi večkrat menjavalo morsko okolje sedimentacije s polslanim. Z odlaganjem naplavin se je dvigovalo dno ob izlivu Dragonje in tako so nastale ugodne razmere za ureditev solnih polj.

V 700 letih so se spremenila le oblačila

Soline v severnem Jadranu so imele stoletja velik vpliv na gospodarstvo držav in mestnih držav tega območja. Bile so predmet političnih sporov in vojn, ker je bila sol zaradi svoje uporabnosti dragocena surovina in strateško trgovsko blago. Zaznamovali jih niso le politični in gospodarski interesi, pač pa tudi muhavost narave, ki je včasih za dolga obdobja onemogočila solinarstvo, drugič pa mu podarila preobilje. Sečoveljske in Strunjanske soline so edine soline, v katerih še pridelujejo sol in ohranjajo tradicionalni postopek pridelave z vsakodnevnim pobiranjem soli na podlagi iz petole.

Danes je gospodarska vloga solin podrejena naravovarstveni in kulturni: pridelana sol je zaradi kakovosti in vsebnosti mineralov poslastica za sladokusce, ohranjanje solinarskih navad podpira zavest o kulturni dediščini, območje solin pa daje zavetje redkim ali posebnim rastlinskim in živalskim vrstam, hkrati je tudi za človeka rezervat ekološko zlahtnega bivalnega okolja ter spomin na nekoč bogato sredozemsko kulturno dediščino in krajino, ki izginja.

Življenjska okolja

Na Leri so značilna bivališča rastlinskih in živalskih vrst omejena na različno slana polja, solinske kanale in nasipe. Še bolj pestra življenjska okolja so na območju Fontanigge: tu so trstičja, halofitni travniki, suhi, goli ali delno porasli bazeni in otočki v solinskih bazenih, poloji, različni habitatni tipi na brežinah. Tudi ostanki solinskih hiš so vabljeni za nekatere vrste. Fontanigge obrobijo grmišča ter suhi in vlažni kraški travniki, visokomorske nasipe na zahodu pa obliva plitvo morje. Slana trata je mejna ekološka niša med morskim in kopenskim ekosistemom in velja za eno najbogatejših kopenskih prebivališč, vendar pa v sredozemskem prostoru zaradi poletnih suš nima takšne vrednosti. Pomembna ni le zaradi vegetacijskega odevala, temveč tudi kot izjemen življenjski prostor nekaterih naših zanimivih ptic in žuželk.

Odvisne od soli

Za slana tla so v solinah značilne slanuše. Slanuše ali halofiti, kot imenujemo slanljube rastline, prenesejo ali potrebujejo velike koncentracije soli. Navadno jih najdemo ob izlivih rek in potokov v morje in na solinah.

Na Leri uspevajo halofiti predvsem na robu solnih polj in v jarkih. Le poredko prekrije solni bazen pionirska združba navadnega osočnika. Botanično še bolj zanimiv del solin so Fontanigge, kjer so pravi halofitni travniki, na katerih večinoma prevladuje grmičasta členjača (*Sarcocornia fruticosa*), zelo pogosta pa sta tudi toliščakasta loboda (*Atriplex portulacoides*) in ozkolistna mrežica (*Limonium angustifolium*). Robove nekdanjih bazenov in jarke prerašča modrikasti pelin (*Artemisia caerulescens*). Ob jarkih najdemo še posamezne grmiče navadnega členkarja in navadno obrežno lobodko. Brežino solinskih kanalov preraščajo obmorski oman (*Inula crithmoides*), kopoljstna loboda (*Atriplex prostrata*) ter posamični sodina solinka (*Salsola soda*).

Slanuše imajo praviloma olesenele liste in steblo, saj tripijo sušo, ker jim sladka voda ni dostopna. Najbolj privlačna slanuša je ozkolistna mrežica z drobnimi vijoličastimi cvetovi in s solnimi žlezami na listih.

Navadni osočnik (*Salicornia europaea*) je v Sečoveljskih solinah najbolj razširjena slanuša enoletnica. Prilagojen je pomanjkanju vode, ki je posledica slanosti. Takšnim prilagojenim rastlinam pravimo sočnice ali sukulenti. Steblo osočnika je mehko in sočno, zato so ga solinarji uporabljali tudi v prehrani.

Na tleh in v vodi

Sečoveljske soline so najbolj znane po pticah. Vendar ptice še zdaleč niso edine solinske prebivalke. V habitatih Sečoveljskih solin poleg nekaterih sesalcev in plazilcev prebiva tudi veliko manjših živali in mnoge od njih imajo tu sploh edino prebivališče v Sloveniji. Slana močvirja kar kipijo od življenja. V plitvi slani vodi živijo mnogoščetinci, rakci, školjke, ličinke nekaterih vrst muh in še cela vrsta bitij, ki so vabljeni hrana pticam. Na območju solin živi nekaj čebeljih vrst, ki jih v Sloveniji najdemo le tu. Slanljube rastline v solinah gostijo tudi več vrst rastlinojedih stenic. Na trstju živijo nenavadni pajčji škržatki in kratkokrile vitke stenice. Po vlažnem solinskem blatu tekajo obrežne stenice.

Solinski rakec (*Artemia parthenogenetica*)

V slani mlaki, močno slani vodi solinskih bazenov, živijo solinski rakci, ki se v ugodnih razmerah z enospolnim razmnoževanjem hitro namnožijo. Hranijo se z drobnimi enoceličnimi algami. Njihova odporna jajčeca, pomešana s posušenim blatom, lahko preživijo neugodne čase na suhem.

Gosposdarji neba

V Sečoveljskih solinah je bilo doslej ugotovljenih že 282 vrst ptic. In zakaj je na solinah toliko različnih vrst ptic? Soline so veliko vodno telo, ki ga ptice ob selitvi uporabljajo kot prenočišče ali prezimovališče. Ko so v Slovenski Istri pa tudi širše v Sredozemlju zaradi vse večje urbanizacije začeli krčiti vodna telesa, so Sečoveljske soline z leti pridobivale pri pomenu kot prebivališče ptic. Veliko vlogo ima pri tem tudi opustitev pridobivanja soli na južni polovici solin. Solinarji resda niso več pobirali soli, a so še vedno vzdrževali nasipe in skrbeli za primerno uravnavanje gladine vode v solinskih bazenih ter tako ohranjali različna življenjska okolja. Svoje so naredili tudi procesi naravnih sil. Izoblikovali so množico podobnih, a dovolj različnih okolij, ki so jih naselile ptice z različnimi prehranjevalnimi in gnezditnimi zahtevami. Morska voda, ki se po solinskih kanalih pretaka globoko v notranjost solin, prinaša v solinske bazene veliko hrane, ki jo v plitvih bazenih opuščene delo solin ptice lahko prebirajo. Predvsem so to planktonski organizmi, drobni nevretenčarji in ribje mladice. Spomladi pa soline, ki so za ptice razširjena meja kopnega in morja, postanejo pomembno gnezdišče za mnoge pternate živali.

5 vrst ptic ima tu svoje edino gnezdišče v Sloveniji, precej pa je lokalnih gnezdik, ki razen v Sečoveljskih

3: Navadni osočnik (*Salicornia europaea*)
foto: Iztok Škornik

4: Slana trata
foto: Iztok Škornik

5: Solinski rakec (*Artemia parthenogenetica*)
foto: Marjan Richter

6: Solinarji na Leri
foto: Andrej Sovinc

7: Kravja čaplja (*Bubulcus ibis*)
foto: Iztok Škornik

8: Mala bela čaplja (*Egretta garzetta*)
foto: Iztok Škornik

9: Mala čigra (*Sterna albifrons*)
foto: Iztok Škornik

10: Polojnik (*Himantopus himantopus*)
foto: Iztok Škornik

solinah gnezdiijo le še na nekaterih drugih mestih. Še bolj kot za gnezditve so Sečoveljske soline pomembne za prezimovanje in selitev ptic. Ker ležijo ob sredozemski obali in imajo značilno submediteransko klimo z milimi zimami, privabljajo mnoge prezimovalce iz severnejših krajev, obenem pa so v nacionalnem merilu svojevrstno življenjsko okolje. Prezimujoče in seleče se vrste ptic so tu najštevilnejše na slovenski obali in v Sloveniji sploh.

Mala čigra (*Sterna albifrons*)

V Evropi gnezdi večinoma ob obalah Atlantskega oceana in Sredozemskega morja, mnogo redkeje pa tudi na prodiščih ob velikih rekah. Sodi med ogrožene evropske vrste in izjemno redke gnezditelke v Sloveniji; pri nas gnezdi do 25 parov samo v Sečoveljskih solinah. Ta drobna čigra preživi hladno polovico leta daleč ob obalah tropske Afrike. V solinah jo bomo opazili med aprilom in septembrom, in sicer nad plitvim obalnim morjem ali nad solinskimi kanali.

Rumenonogi galeb (*Larus michahellis*)

Rumenonogi galeb je največja in najpogostejša galebja vrsta. Gnezdečim osebkom se v juliju in avgustu pridružijo več tisočglave skupine mladostnih osebkov in spolno nezrelih galebov iz Istre, Kvarnerja in drugih predelov Dalmacije. Sečoveljske soline so pomembno počivališče in letovišče številnih galebov. V tem času se galebi tudi golijo, za kar potrebujejo ustrezne in mirne površine, kakršne Sečoveljske soline nedvomno so. V letu 2003 je tu prenočevalo največ 17.000 osebkov, v letu 2004 pa več kot 25.000. Število letujočih galebov v Sečoveljskih solinah je zaskrbljujoče, predvsem kar zadeva proizvodnjo soli. Med prenočevanjem se v in ob kristalizacijskih bazenih golijo in iztrebljajo, kar povzroča resne težave glede oporečnosti soli, slanice in fanga. V zadnjem času se je število rumenonogih galebov povsod v Sredozemlju močno povečalo.

Polojnik (*Himantopus himantopus*)

Polojnik ima v razmerju s trupom med vsemi evropskimi pticami najdaljšenoge. Je ena najznačilnejših ptic sredozemskih solin. V Sloveniji je začel gnezdititi se v začetku 90. let prejšnjega stoletja, in to prav v Sečoveljskih solinah. Tu je polojnikovo edino redno in najpomembnejše gnezdišče v Sloveniji. Več deset parov gnezdi v solnih poljih, ki jih preraščajo slanuše. V solinah se polojniki zadržujejo med marcem in septembrom. Večina jih gnezdi v kolonijah.

Togotnik (*Philomachus pugnax*)

Posebej zanimiva vrsta Sečoveljskih solin je tudi togotnik. Po podatkih je togotnik preletna ptica, ki se čez soline seli od marca do maja, posamič tudi jeseni. Opazovanja zadnjih nekaj let kažejo na neredno selitev manjšega števila togotnikov. Vzrok za upad некоč pogoste vrste je tudi v ekoloških spremembah solinskih habitatov.

Duplinska kozarka (*Tadorna tadorna*)

Tudi duplinske kozarke so na območju Sečoveljskih solin redne, vendar maloštevilne gostje. Večinoma se tu ustavijo na preletu že v aprilu in včasih kaka izmed njih ostane vse do julija. Posamezni osebki ali manjše skupine tu tudi redno prezimujejo. V letu 2005 je v Sečoveljskih solinah gnezdil 1 par teh gosi in uspešno vzredil 8 mladičev. Sečoveljske soline so edino znano gnezdišče te vrste v Sloveniji.

Mala bela čaplja (*Egretta garzetta*)

Je najpogostejša od treh čapelj, ki se v Sečoveljskih solinah redno pojavljajo. Ta čaplja v Sloveniji ne gnezdi, čeprav se nekatere ptice poleti pojavljajo v svatovskem perju. Na temenu in po hrbtu ima tedaj podaljšana peresa. V Sečoveljskih solinah se zadržuje vse leto, zato ne preseneča, da smo jo izbrali za simbol parka. Posamezno ali v majhnih skupinah se hrani v plitvo poplavljenih solnih poljih ali na robu kanalov.

Srednji žagar (*Mergus serrator*)

Žagarji so ime dobili po daljšem in tankem, kot žaga nazobčanem kljunu. S temi »zobci« ptica v kljunu zadrži ulovljene ribe. Srednji žagarji prezimujejo večinoma ob morskih obalah, v zalivih in ob izlivih rek, redkeje v notranjosti. V Sečoveljskih solinah se zadržujejo večinoma na morju pred solinami in v nekaterih večjih solinskih bazenih. Priletijo novembra in se tu zadržujejo do konca aprila. Včasih tu prezimuje več deset ptic.

Spremenljivi prodnik (*Calidris alpina*)

Spremenljivi prodnik je poleg malega prodnika najštevilnejši predstavnik svojega rodu. Med nekaterimi selitvenimi viški je bilo opaženih tudi nad 300 teh ptic. Zadržuje se v plitvih in blatnih solinskih bazenih, kjer družno z drugimi vrstami prodnikov in deževnikov vtika svoj kljun v blato.

Kravja čaplja (*Bubulcus ibis*)

Kravja čaplja živi predvsem v južni Španiji in na Portugalskem, pa tudi v vseh sredozemskih deželah ter v Afriki in južni Aziji.

11

12

13

14

15

Rada se mudi na hrbtnih pasočih se domačih in divjih živalih in jim obira zajedalce. V Sečoveljskih solinah je bila opazovana 3.1.2005. To je tudi prvi podatek za Slovenijo.

Leta 1993 so bile Sečoveljske soline uvrščene na seznam mokrišč mednarodnega pomena pod varstvom Ramsarske konvencije. Ta konvencija zavezuje države podpisnice – med njimi tudi Slovenijo – da varujejo in ohranjajo mokrišča ter si prizadevajo za njihovo trajnostno rabo.

Velika raznolikost življenjskih prostorov v Sečoveljskih solinah je v veliki meri odvisna od vodnega režima v posameznih bazenih. Pestrost živalskih in rastlinskih vrst, po katerih so soline poznane tudi prek nacionalnih meja, je posledica raznolikosti teh življenjskih okolij (habitatov). Zato je za ohranitev biotske pestrosti potrebno redno obnavljanje in vzdrževanje nasipov in uravnavanje vodnega režima v solinskih bazenih, ki zagotavljajo ustrezne razmere za obstoj številnim živalim in rastlinam v Sečoveljskih solinah. Poleg izjemne pestrosti življenjskih okolij, rastlinstva in živalstva, so Sečoveljske soline tudi primer izjemne in vse bolj ogrožene sredozemske krajine kot tudi najdragocenejša ter zavarovana kulturna dediščina, ki temelji na stoletni kulturi solinarskega življenja. Narava in tradicionalno solinarstvo si tu podajata roki. In prav je tako. ●

11: Togotnik (*Philomachus pugnax*)
foto: Iztok Škornik

12: Srednji žagar (*Mergus serrator*)
foto: Iztok Škornik

13: Duplinska kozarka (*Tadorna tadorna*)
foto: Iztok Škornik

14: Spremenljivi prodnik (*Calidris alpina*)
foto: Iztok Škornik

15: Rumenonogi galeb (*Larus michahellis*)
foto: Iztok Škornik

→ OSEBNA IZKAZNICA

Površina parka: 650 ha, 552 ha vodne površine, 98 ha kopno

Naselja v parku: 0

Št. prebivalcev v parku: 0

Lastništvo: R Slovenija 98 %, zasebna last 2 %

Razglasitev: UL RS št. 29/20.04.2001

Upravljanje: KPSS, SOLINE Pridelava soli d.o.o.

Naslov: Seča 115, 6230 Portorož, Slovenija – SI

Tel.: +386 5 6721330

Fax: +386 5 6721331

Elektronski naslov: info@kpss.si

Spletna stran: www.kpss.si

→ Nova zgoščenska o Krajinem parku Sečoveljske soline

Pred iztekom leta 2005 je luč sveta ugledala izpopolnjena izdaja zgoščenske »Krajinški park Sečoveljske soline«, ki jo je izdalo in založilo podjetje SOLINE Pridelava soli d.o.o. Zgoščenska se od prve, ki je izšla v nakladi 500 izvodov in jo je izdalo Ornitološko društvo IXOBRYCHUS v okviru projekta LIFE Nature »Ohranitev ogroženih vrst in habitatov v Sečoveljskih solinah (LIFE03 NAT/SLO/000076)«, razlikuje predvsem po dodanih novih rastlinskih in živalskih vrstah kot tudi po novem designu, ki pa je spremenjen le v slovenski verziji predstavitve.

Na zgoščenci so predstavljeni osnovni podatki KPSS (Krajinškega parka Sečoveljske soline), razlaga piktogramov, geološki oris, pogled v preteklost, solinarstvo danes, na kratko je predstavljen tudi muzej solinarstva ter pravila obnašanja v parku. Besedilo je v primerjavi s prejšnjo izdajo prečiščeno in skrajšano. V posebnih poglavjih so predstavljena najbolj značilna življenjska okolja solin, slanoljubno rastje, živali, ki živijo v vodi in posebeži na kopnem, najbolj celovito in obsežno pa so tudi tokrat v sliki, besedi in z zvokom predstavljene ptice. Kar 150 različnih vrst je predstavljenih po taksonomskih skupinah.

Avtor zgoščenske je tudi tokrat Iztok Škornik, ki je poskrbel tudi za njeno celostno podobo. Nekatere dele besedila sta prispevala še Andrej Sovinc in Andrej Gogala. In kaj nam še novega prinaša nova zgoščenska? V primerjavi s prejšnjo, ki je bila zastoj, bo potrebno za tokratno izdajo odšteti 1000 SIT. Naprodaj je na vseh prodajnih mestih podjetja SOLINE Pridelava soli d.o.o. ter na vhodih v KPSS.